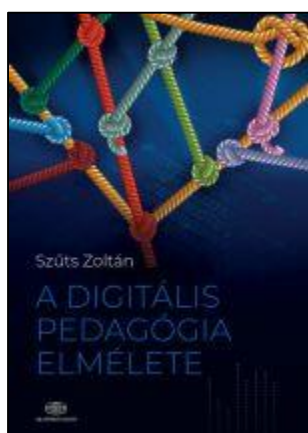

Szűts Zoltán

A digitális pedagógia elmélete (H. Tomesz Tímea)

AKADÉMIAI KIADÓ. BUDAPEST. 2020. 296 OLDAL

Digitális pedagógia az anyanyelvoktatás szolgálatában

Az elmúlt években az anyanyelvi nevelésnek is részévé vált a kommunikációs kompetencia fejlesztése, hiszen az ismeretek megszerzésében egyre hangsúlyosabb szerephez jutnak a digitális tartalmak, a vegyes (verbális és vizuális) kódú szövegek. A téma kutatása egyre kiterjedtebb, de ezek jobbára egy-egy kiemelt területre és leginkább a tantárgy-pedagógiai vonatkozásokra helyezik a hangsúlyt (Gonda 2015; Szerdi 2019).

A koronavírus-járványhoz kötődően 2020 márciusától bevezetett intézkedések alapjaiban mozgatták meg a pedagógiai gyakorlatot, alakították át az oktatás korábban megszokott rendjét. A kialakult helyzet rávilágított arra, hogy szükség van egy, a jó gyakorlatokon, egyes esetekben alkalmazható applikációkon, bizonyos ismeretek elsajátítását segítő digitális felületek bemutatásán túlmutató, iránytűként alkalmazható, egységes, biztonságos keretet adó, az elméletet a gyakorlattal harmonizáló útmutatásra. Hiánypótló tehát Szűts Zoltán munkája, amelynek célja megalkotni a digitális pedagógia elméleti keretét, egyensúlyt teremtve a technooptimizmus és -pesszimizmus között. Az oktatást, a tanítás-tanulás folyamatát a digitális tér kontextusába helyezi, így a téma megközelítése, feldolgozása interdiszciplináris: a pedagógia újabb, digitális technológiához kötött jelenségeit a pedagógián kívül a kommunikációtudomány, a médiatudomány és a szociológia konvergens tudományrendszerében tárgyalja.

Bemutatásának fókuszában az osztályterem, illetve annak szereplői – a tanár és a diák – állnak. Ezek közül, ahogyan a szerző a bevezetőjében előrevetíti, a tanárral kiemelten foglalkozik. Nem véletlenül, hiszen az oktatás hatékonyságát nagyban befolyásolhatja az, hogy a tanár rendelkezik-e azokkal a képességekkel, készségekkel, amelyek alkalmassá teszik őt a 21. század megváltozott oktatási környezetéhez való alkalmazkodásra. Vagyis képes-e a megváltozott tanulói attitűdök felismerésére, a folyamatosan bővülő, az információtechnikai eszközök által kínált lehetőségek kiaknázására, a tudásátadás új formáinak adaptálására, azaz a változások rendszerszerű szemléletére. Az ehhez szükséges felkészültségnek az alapelemeit írja le és foglalja rendszerbe Szűts Zoltán könyve.

Még a bevezetés előtt felteszi azt a kérdést, amely a pedagógusok többségében is aggodalomként fogalmazódik meg: *Van-e tanár ebben az osztályteremben?* Az információtechnika gyors fejlődése átalakította a tudáshoz való viszonyt, a tudás megszerzésének korábbi gyakorlatait, a tudáshoz vezető útról és így a tanári szerepről alkotott korábbi képet. Fontos tehát a kérdés, amelyre a szerző válasza: igen, egy szuperpozíciós tanár. A szuperpozíció lehet facilitátori, moderátori, tutori, koordinátori, kurátori vagy további, előre nem látható szerep.

A kötet hat nagyobb fejezetben mutatja be a téma három vetületét: a történetit, az elméletit, illetve az ezekhez kapcsolódó gyakorlatit. A *Bevezetés* tisztázza a fogalomhasználatot (a digitális pedagógia definíciós sokféleségét), megfogalmazza a kérdéseit, a feltételezéseit, illetve bemutatja a könyv szerkezetét. A számítógéppel, valamint különféle okoseszközökkel támogatott tanulás leírására különféle meghatározások találhatók a szakirodalomban, Szűts Zoltán a *digitális pedagógia* elnevezés mellett döntött, „mivel ez egyszerre jelöli a technológiához, kommunikációhoz, médiához és a neveléstudományhoz való kötődést” (24). A digitális pedagógiát tágan értelmezi, és minden olyan jelenségre ekként utal, amely a digitális eszközök és tartalmak tanítási és tanulási folyamatban történő alkalmazását feltételezi. Kérdéseit a téma fontosabb kiindulópontjaihoz kapcsolódva fogalmazza meg, így például egyrészt ahhoz, hogy milyen hatással van az információs társadalom eszköz-, alkalmazás- és platformrendszere az emberi gondolkodásra, másrészt ahhoz, hogy a hálózatosodás, a folyamatos online lét miként határozhatja meg a tanítás-tanulás folyamatát, harmadrészt ahhoz, hogy a kulturális kontextusnak milyen befolyásoló szerepe van, végül pedig ahhoz, milyen intézményi tényezők befolyásolják a digitális pedagógia fejlődését, terjedését.

A bevezetés részeként meglepő, mégis érthető módon a szerző a témával kapcsolatos töprengéseit, bizonytalanságait is megosztja. Mindez a téma jellegéből fakad, hiszen az újmédia-kommunikáció egyik legfontosabb jellemzője a gyors változás: ami ma még újdonságnak, relevánsnak tűnik, ezzel holnapra elavulttá válik, így leírása is gyorsan érvényét vesztheti.

A következő részben az alapozás szándékával ír a szerző mindazon elméletekről, eszközökről és technológiákról, amelyek a digitális pedagógiáról szóló tudományos diskurzust meghatározzák. Mindezek kiemelése a téma szempontjából azért is fontos, mert éppen a digitális technológia gyors fejlődése formálja át gyökeresen a hétköznapjainkat is: kapcsolattartási, információszerzési-tájékozódási szokásainkat, a tudásról alkotott elképzeléseinket, és így az oktatásban is egyre sürgetőbbé válik, az ehhez való alkalmazkodást. A könyv hangsúlyozza, hogy a digitális pedagógia kontextusában is fontos szem előtt tartani a „klasszikus” didaktikai alapelveket, és az online térben megvalósuló didaktikai folyamatokban éppúgy érvényesülnie kell a tudományosságnak, a motiválásnak és az aktivizálásnak, az érthetőségnek és a fokozatosságnak, a szemléletességnek, a differenciálásnak, a visszacsatolásnak és a megerősítésnek, mint a közvetlen jelenlétben alapuló oktatásban.

A harmadik fejezet a digitális kultúra jellemzőit, mindennapi életre – ezáltal pedig a pedagógiai gyakorlatra is – kifejtett hatását járja körbe, illetve az információs társadalom, az internetes kommunikáció, valamint a digitális kultúra jelenségegyüttesét vizsgálja. Az internet megjelenésével, az információk nagy tömegéhez való azonnali hozzáféréssel megváltozik a tudáshoz való viszonyunk, az iskoláról alkotott képünk, a tanárokkal szemben támasztott elvárásaink. A digitális pedagógia elméleti keretének lényeges kiindulópontjait veszi sorra a szerző ebben a fejezetben. Kiemeli a közösségről alkotott elképzeléseink átalakulását, a térhez és az időhöz való viszonyunk átértékelődését, de az információk feldolgozásának és tárolásának változásairól is szól. Ez utóbbi a pedagógia szempontjából is megkerülhetetlen kérdés, hiszen a képernyőn megjelenő tartalmak, az újmédia konvergens formái, tartalmi konvergens jártasságokat kívánnak (tudást, készséget, attitűdöket): a hálózatosan szerveződő szövegek a korábitól eltérő olvasási stratégiát, asszociatív gondolkodást, a többféle kód többféle feldolgozási stratégiát, bevonódást és interaktivitást igényel. Rövid, mégis nagyon hasznos része a fejezetnek a nyilvánosság átrendeződéséről szóló rész, jól rávilágít ugyanis a nyilvánossághoz kapcsolódó szerepek átalakulására is: a laikus, nem hivatásos felhasználó felemelkedésére, a felhasználóból előállítóvá váló – egyébként egyre fiatalabb korú – résztvevők megjelenésére.

A következő, egyben a munka legnagyobb terjedelmű része (4. fejezet) a digitális pedagógia jelenségeit vizsgálja. A kérdéseket, kapcsolódó résztemákat alaposan körbejáró, a változásokat is bemutató fejezet célja feltárni azt, miként lettek a korábban szemléltetesként és oktatási segédletként használt digitális eszközök és tartalmak kommunikációs kultúránk legfőbb alakítói, és hogyan váltak egyre hangsúlyosabbá az oktatásban is. Bemutatja – az időt négy korszakra osztva –, hogy miként jelentek meg a számítógépek, a digitális tartalmak az oktatásban, leírja a funkcionális előzményeket. A bemutatási mód legfőbb értéke, hogy nem csupán a jelen állapotra reflektál, hanem a történetiségét is leírja, a mait a korábbival összehasonlítja. A történeti háttér felvázoló rész után számba veszi a szerző azokat a digitális alapokon nyugvó, hálózati kommunikációra épülő pedagógiai stratégiákat, módszereket, módszertani elemeket, amelyek napjaink oktatási gyakorlatában már jól működtethetők. Külön kiemelendő, hogy mindegyik leírásában kitér – hacsak röviden is – a tanár szerepének a bemutatására is.

Az ötödik fejezet – az alapfogalmak tisztázása után, a kapcsolódó tudományterületek kutatási eredményeinek bevonásával – a digitális pedagógia egységes elméleti keretének a kidolgozására törekszik. A korábbi alapok kiegészítéseként itt jelenik meg annak a – jelenleg iskolapadban ülő – generációnak a jellemzése, amelynek oktatásához-neveléséhez a kidolgozandó elméleti keret támpontot kínál majd. Sorra veszi a szerző azokat a hatásokat, amelyek a digitális információtechnika gyors elterjedésével, a kommunikációs kultúra gyökeres megváltozásával leginkább befolyásolták ennek a nemzedéknek a mindennapjait, ismeretszerzéshez, tanuláshoz való viszonyát. Kiemeli a dolgozat a digitális technika figyelemre és emlékezetre gyakorolt hatását. „A folyamat fontosabbá válik a tartalomnál, míg a gyors információszerzés felszínes feldolgozással párosul” – állapítja meg (188). Ami pedig egyúttal azt is jelenti, hogy a gyorsan és gyakran változó ingerekhez, a döntően vizuális kultúrához, állandó kommunikációhoz (megosztáshoz) szokott diákokat kevésbé kötik le a korábbi módszertani gyakorlatban jellemző szóbeli magyarázatok, a táblára írt, jól átgondolt szöveges vázlatok

vagy a hagyományos szemléltetőeszközök. Az interaktivitás az online kommunikáció következő olyan fontos jellemzője, amely a digitális pedagógiát is meghatározza, és az interaktivitás a dolgozat állítása szerint a multimediális környezetben a választási lehetőségben teljesedik ki. Ez a megállapítás talán annyival még kiegészíthető, hogy ez egyúttal a kommunikáció sokszoros esélyét is adja, vagyis azzal, hogy biztosítja a részvétel lehetőségét az üzenetek kialakításában, formálásában, a korábban passzív befogadó szerkesztővé, de akár szerzővé is válhat.

A fejezet harmadik része a kommunikáció- és médiatudomány felől közelíti meg a pedagógia kérdéseit. Nagyon találóan négy, egymással is összefüggő problémakört mutat be:

- az átalakuló szövegszerveződési mintázatokhoz kapcsolódóan az olvasási szokások megváltozását;
- a képi fordulat hatására átalakult kódarányokat, ezzel kapcsolatban kiemeli a mémek (a pedagógiában eddig elhanyagolt) szerepét;
- a szerzőség, valamint az információ hitelességének kérdésével kapcsolatban megnövekedő bizonytalanság szerepét;
- a valóság kapcsán a virtuális és az augmentált valóság pedagógiai jellemzőit.

A fejezet további része az osztályterem, illetve a tanári szerep átalakulására reflektál. Ebben a részben már szerepet kap a téma gyakorlati vonatkozása is. Számba veszi ugyanis a szerző azokat a lehetőségeket, oktatási módszereket, amelyek távoktatási formában hatékonyan alkalmazhatók. Mindegyikről rövid, könnyen áttekinthető leírást ad. Az ötödik fejezet képezi a téma gerincét, itt fogalmazza meg a szerző a dolgozat legfontosabb kérdésére adott válaszát. Kiemelten vizsgálja ugyanis a megváltozott kommunikációs mintázatok és a digitális pedagógia kölcsönhatását, valamint az internetes kommunikáció pedagógiai vetületét. Éppen ezért kiemelendő, hogy jól áttekinthető struktúrában, konzekvensen és szemléletesen fogalmazza meg a gondolatait.

A könyv utolsó fejezete felvázolja a digitális pedagógia egységes elméleti keretét, és ezen belül rámutat, milyen készségekre van szükségük a pedagógusoknak a digitális pedagógia módszertanának az alkalmazásában. Kifejezetten hasznos, hogy számol a kihívásokkal is, például a digitális demenciával, a multitasking figyelemre (megosztásra és fókuszálásra) gyakorolt hatásával, az értékelés és a visszajelzés megváltozott formáival.

A kötet szerkezete áttekinthető, jól tagolt, igazodik a tárgyalás menetéhez, ezáltal hasznos olvasmány lehet a pedagógusjelölteknek, gyakorló pedagógusoknak és szülőknek egyaránt. Gyakorlatai az anyanyelvi nevelés digitális átformálásához jó alapot nyújthatnak.

Egy hálózatos téma hálózatos feldolgozását adja Szűts Zoltán könyve, hiszen szerteágazó a bemutatása. Rendkívüli problémaérzékenységgel aktualizálja a tartalmát, mivel gyorsan reagál a járványügyi helyzetnek az oktatásra gyakorolt hatására, az egyes részeknél ugyanis folyamatos kitekintést is kínál.

Irodalom

- Gonda Zsuzsa 2015. *Digitális szövegek olvasása és megértése*. ELTE. Budapest. <https://doi.org/10.21030/anyp.2016.3.6>
- Szerdi Ilona 2019. Javaslato a digitális nemzedék helyesírási készségének a fejlesztéséhez. *Anyanyelv-pedagógia* 2. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=785> (2020. december 7.)

H. Tomesz, Tímea: Digital education (also) in the service of first language education

Az írás szerzőjéről

H. Tomesz Tímea

főiskolai docens

Eszterházy Károly Egyetem

Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Eger

tomesz.timea[kukac]uni-eszerhazy.hu